

Dekan

Yttrande för remissen: Jobbpremien – ett incitament för att öka drivkrafterna till självförsörjning (S2025/00629)

Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Lunds universitet, som anmodats att yttra sig över rubricerade remiss, avger följande yttrande. Yttrandet har utarbetats av Lupita Svensson, docent vid Socialhögskolan på Samhällsvetenskapliga fakulteten.

Sammanfattning

Samhällsvetenskapliga fakulteten ställer sig i huvudsak positiv till ambitionen att öka incitamenten för personer på försörjningsstöd att gå över i arbete, men framhåller att promemorians förslag i flera avseenden riskerar att underordna socialtjänstens behovsprövande och motivationsarbete. Utan starkare koppling till socialt arbete som evidensbaserad praktik och socialtjänstens värdegrund (människovärde, rättvisa, delaktighet, helhetssyn), kan jobbpremien leda till fragmenterade insatser och oönskade sideeffekter. Vi föreslår därför att promemorian kompletteras med tydligare roller för socialnämnder, inrättande av samverkansrutiner, etiska reflektionsforum, samt att utvärderingen inkluderar kvalitativa data om brukares erfarenheter.

Nya undersökningar/bakgrundsinformation

Socialt arbete som akademisk disciplin betonar hur ekonomiska incitament måste kombineras med strukturerat stöd och metodik (t.ex. MI-samtal), för att skapa hållbar förändring. Internationella studier visar visserligen kortsiktiga effekter av jobbpremier, men långsiktigt krävs helhetsperspektiv som tar hänsyn till psykosociala hinder, barns välmående och marginaliseringsprocesser. Svensk forskning understryker behovet av att socialtjänsten ges resurser, för att utveckla handlingsplaner och kontinuerlig uppföljning i dialog med brukarna (se SBU 2022 a,b).

Utredningsförslaget: Avsnitt "1.1 Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)"

Samhällsvetenskapliga fakulteten uppmärksammar att förslaget att jobbpremien blir skattefri förvisso kan öka incitamentsvärdet, men att ändringen kan skapa ojämlikhet mellan dem som snabbt når kvalificering och dem som på grund av strukturella hinder (t.ex. funktionsvariation, språkbarriärer) dröjer längre utan kompensatoriska åtgärder. Vi vill framhålla att socialtjänstens rättviseuppdrag därför kräver parallella stödinsatser för sårbara grupper.

Utredningsförslaget: Avsnitt "1.2 Förordning om statlig jobbpremie"

Samhällsvetenskapliga fakulteten uppmärksammar att konstruktionen i förslaget, som innebär att Försäkringskassan handlägger jobbpremieärenden och kommunerna lämnar uppgifter på begäran, innebär en risk för att helhetssynen riskerar att gå förlorad om socialnämnderna inte formellt deltar i prövningen. Vi föreslår att socialnämnderna får yttranderätt i varje ärende, och att ett samverkansavtal upprättas med gemensamma rutiner för informationsutbyte och uppföljning.

Utredningsförslaget: Avsnitt "2.1 Rätten till ekonomiskt bistånd i socialtjänstlagen"

Samhällsvetenskapliga fakulteten uppmärksammar att det i förslaget endast refereras kortfattat till biståndets behovsprövning, och vill därför framhålla att socialtjänstens primära ansvar är att utifrån individens sammanlagda livssituation, bedöma behovet av stöd. Förslaget behöver ur detta perspektiv förtydliga hur jobbpremien integreras i den befintliga behovsprövningen och hur sekretess inom socialtjänsten, med sitt omvända skaderekvisit, värnas vid informationsöverföring.

Utredningsförslaget: Avsnitt "3.2 Försäkringskassan prövar och beslutar om jobbpremien efter ansökan"

Samhällsvetenskapliga fakulteten betonar att motivationsarbetet är centralt för socialt arbete. Det är därmed av största vikt att förslaget kompletteras med krav på att handläggare, inom både Försäkringskassan och socialtjänsten, har utbildning i evidensbaserade samtalsmetoder (t.ex. MI) och att varje beviljat premiebeslut följs av en individuell handlingsplan.

Utredningsförslaget: Avsnitt "4. Integritetsskyddsanalys"

Samhällsvetenskapliga fakulteten betonar att trots att utredningen bedömer att befintlig personuppgiftsreglering är tillräcklig, lider socialtjänsten av

medborgarnas brist på tillit. Med detta i åtanke och utifrån ett etiskt perspektiv, behövs ett reflektionsforum i varje socialnämnd, för att kontinuerligt bedöma hur myndighetsövergripande informationsutbyten påverkar klienters tillit och upplevelse av sekretess, vilket bör framgå som ett krav i promemorian.

Utredningsförslaget: Avsnitt "6.7 Konsekvenser för barn"

Samhällsvetenskapliga fakulteten anser att trots att promemorian konstaterar att cirka 6 500 barn är berörda och bedömer effekterna som övervägande positiva, så saknas ett tydliggörande av socialtjänstens ansvar. I samklang med nya socialtjänstlagens stärkta barnperspektiv, är det viktigt att socialtjänstens barnperspektiv tydliggörs för berörda familjer och barn genom att de erbjuds stöd via familjecentraler, samt att relaterade utvärderingar inkluderar barns undervisningsresultat och psykosociala mående.

Referenser:

SBU (2022 a) Effekter av arbetsmarknadsinsatser för personer med varaktigt försörjningsstöd: en systematisk översikt. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU); SBU Utvärderar 351. [Nedladdad: 20250527]. Available from: <https://www.sbu.se/351>

SBU (2022 b). Effekter av arbetsmarknadsinsatser för personer långvarigt sjukskrivna på grund av depression, ångest eller stressreaktion: en systematisk översikt. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU); SBU Utvärderar 352. [Nedladdad: 20250527]. Available from: <https://www.sbu.se/352>